

Н. А. Агєєв*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Міжнародний гуманітарний університет**м. Одеса, Україна*

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті розглянуто особливості дистанційної освіти у вищих навчальних закладах в умовах воєнного стану. Охарактеризовано провідні платформи для онлайн навчання. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури щодо поняття «дистанційна освіта». Визначено продуктивні технології дистанційного навчання.

Ключові слова: сучасні технології навчання, дистанційна освіта, дистанційне навчання, онлайн навчання, віртуальний простір.

Концептуальними положеннями про розвиток дистанційної освіти в Україні зазначено, що дистанційне навчання являє собою систему технологій, що гарантує доставку великого обсягу матеріалу на основі інтерактивної взаємодії викладачів та здобувачів освіти в освітньому процесі.

В Україні дистанційна освіта є наразі однією з найпоширеніших технологій навчання, яка дозволяє на відстані за мінімальні кошти здійснювати підвищення фахового рівня на відстані. До проблем дистанційного навчання в своїх працях звертались вітчизняні та зарубіжні дослідники, серед яких: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Мур, А. Кларк, М. Томсон, В. Биков, К. Колос, В. Кухаренко, Н. Морзе, С. Семеріков, Н. Сиротенко, А. Хуторський та ін. За останні роки з'явилася велика кількість публікацій, присвячених питанням організації дистанційного чи змішаного навчання. Теоретичні та практичні аспекти впровадження дистанційних технологій навчання розглядали в своїх працях О. Андрєєв, В. Биков, К. Бугайчук, Ю. Богачков, О. Буйницька, В. Бондаренко, Л. Варченко-Троценко, М. Головка, В. Кухаренко, Н. Морзе, Н. Сиротенко, О. Топузов та ін. Серед усього різноманіття праць, присвячених питанням організації дистанційного навчання, варто виокремити монографію за редакцією В. Кухаренка та В. Бондаренка, в якій висвітлено теоретико-методологічні погляди та проведено науково-методичний й науково-практичний аналіз ситуації впровадження дистанційних технологій в умовах пандемії в школі, професійно-технічній та вищій освіті [1].

Відомими українськими науковцями В. Биковим, П. Дмитренко, В. Кухаренко, В. Олійником, Ю. Пасічником, С. Сазоновим, О. Третьяком було розроблено концептуальні основи дистанційного навчання, їх праці істотно вплинули і впливають на загальну ситуацію щодо дистанційної освіти в Україні. Науковці звертають увагу, що технології дистанційного навчання забезпечують всім вільний доступ до освітніх ресурсів і послуг у глобальних, вітчизняних, регіональних та місцевих масштабах та можуть застосовуватися як самостійно, так і як доповнення до традиційних форм навчання. Організують освітню діяльність віртуальні та відкриті університети, в яких пріоритетними стають дистанційні технології організації освітнього процесу [1].

Дистанційне навчання більшістю науковців транслюється як індивідуальний процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який дозволяє за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання реалізувати всі освітні завдання на основі спеціалізованих інформаційних освітніх середовищ, дистанційних платформ [2].

Вітчизняні науковці К. Колос, Н. Коломієць та О. Муковіз до основних переваг дистанційного навчання відносять: автоматичне та своєчасне оновлення версій необхідних програмних та електронних освітніх ресурсів, безпечний захист від несанкціонованого доступу, можливості одночасного доступу кількох користувачів до навчальних ресурсів та можливості використовувати ресурси у будь-якому місці або у будь-який час.

Однією з основних методологічних проблем нашого дослідження є визначення термінів «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». На побутовому рівні поняття «дистанційна освіта» та «дистанційне

навчання» переважно вживають як синонімічні, проте науковці їх розрізняють. Зокрема, Л. Гаврілова та Ю. Катасонова пояснюють дистанційну освіту як результат дистанційного навчання [3, с. 16].

Н. Кучеренко на основі аналізу теоретичних джерел виокремлює основні складові досліджуваного явища: 1) використання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення педагогічних цілей і завдань; 2) можливість синхронної та асинхронної реалізації процесу; 3) наявність традиційних і специфічних організаційних форм, зміст, цілі, засоби навчання, методи; 4) суб'єкт-суб'єктний характер навчання [4, с. 38]. Використання сучасних інформаційних технологій є ключовою характеристикою дистанційного навчання.

Технологічний аспект означеного процесу дозволяє виконати низку завдань: 1) збільшення кількісного і якісного складу аудиторії слухачів курсу; 2) зростання економічності освітнього процесу; 3) оптимізація доступу до інформаційних джерел; 4) підвищення якості й обсягу самостійної роботи здобувачів освіти; 5) організація інтегрованого освітнього середовища навчального закладу [5].

На думку М. Смульсон, дистанційне навчання передбачає діяльність, суб'єкт якої здійснює учіння та одночасно управляє процесом власного навчання. У цьому контексті феномен готовності до дистанційної освіти варто розглядати як здатність до управління, що передбачає фіксацію у свідомості відповідного проєкту та плану його реалізації. Оцінювання готовності до дистанційного навчання відбувається на основі визначених критеріїв [8].

В. Прибилова виокремлює низку позитивних рис дистанційного навчання, порівнюючи його з традиційною освітою: 1) формування глобального освітнього простору; 2) вибір оптимального темпу й тривалості навчального процесу; 3) можливість безвідривного навчання, що визначає ефективне поєднання професійної діяльності й освіти; 4) велика кількість інформаційних джерел; 5) забезпечення швидкої комунікації учасників навчального процесу; 6) зростання концентрації викладання навчального матеріалу; 7) підвищення цифрової грамотності здобувачів; 8) забезпечення рівних освітніх прав; 9) подолання труднощів навчальної комунікації, що виникають у безпосередній взаємодії; 10) зростання творчих можливостей педагогічного процесу [6]. Водночас дослідниця застерігає від необґрунтованого оптимізму і виділяє низку проблем реалізації дистанційного навчання в умовах вищої школи: 1) відсутність особистого спілкування між суб'єктами освіти, що заважає ефективній соціалізації; 2) низька навчальна мотивація здобувачів; 3) проблеми практичної підготовки студентів; 4) технічні проблеми – доступ до інтернету, наявність комп'ютерного і програмного забезпечення; 5) необхідність фінансових витрат для початкової організації дистанційної освіти [6].

Ю. Машбиць виділяє кілька основних психологічних механізмів дистанційного навчання, а саме: зворотного зв'язку, до визначення здобувачем педагогічної задачі, динамічного розподілу функцій управління між учасниками навчального процесу, що передбачає перехід оцінювання й контролю в самооцінювання і самоконтроль [7]. Повноцінна реалізація цих механізмів часто вимагає значних зусиль від педагогів, проте є запорукою підвищення ефективності дистанційного навчання.

В умовах воєнних дій для проведення онлайн занять деякі заклади вищої освіти рекомендують використовувати глобальну навчальну платформу BigBlueButton. Ця платформа дозволяє викладачу під час заняття проводити опитування, керувати презентаціями, демонструвати зовнішні відео з каналу YouTube, використовувати чат, голосовий й відеозв'язок для спілкування із слухачами, здійснювати запис лекції, використовувати можливість завантажувати й демонструвати презентації, створювати спільні нотатки для слухачів тощо. Для ефективного дистанційного навчання також використовуються цифрові інструменти Google Workspace.

Наявність освітнього середовища Google Workspace в закладі вищої освіти дозволяє викладачу з легкістю використовувати спільні Google Диски, цифрові інструменти сервісу Google Meet для зв'язку з групою, планувати зустрічі, проводити консультації, удосконалювати індивідуальні освітні траєкторії окремих здобувачів освіти за потреби [8].

Google Classroom – це безкоштовний інтерактивний веб-сервіс, створений для закладів освіти з метою спрощення, створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом. Основною метою сервісу є прискорення процесу поширення та обміну файлами між викладачами та здобувачами освіти. Google Classroom об'єднує в собі: Google Drive для створення і обміну завданнями, Google Docs, Sheets and Slides для їх написання, Gmail для спілкування і Google Calendar для розкладу. Учасники навчального процесу можуть бути запрошені до класу через приватний код чи автоматично імпортуватися з сайту закладу освіти. Кожна група створює окрему папку на Google диску відповідного користувача

Google Drive, куди подається робота, яку оцінює викладач. Мобільні додатки, доступні на iOS і Android, дозволяють користувачам робити фото та прикріплювати їх до завдань, ділитися файлами з інших додатків та мати доступ до інформації в автономному режимі. Викладач може бачити прогрес кожного здобувача освіти, оцінювати його роботу, повернути її, супроводжуючи коментарями. Google Classroom доступний для всіх власників особистого облікового запису Google.

На платформі викладач може організувати роботу з кількома курсами, групами, розподілити завдання, у тому числі індивідуальні. На платформі є можливість:

- створити свій клас/курс;
- організувати запис студентів на курс; – ділитися з учасниками необхідним навчальним матеріалом;
- пропонувати завдання;
- оцінювати завдання і моніторити прогрес;
- організувати спілкування [9].

У Google передбачено організовувати процес навчання як багатосторонній. Найпростіший варіант розподілу ролей: викладач – здобувач освіти. Викладач розміщує матеріали, прикріплює файли, створює завдання, здобувач освіти знайомиться з інформацією, виконує завдання і отримує оцінки, за потреби на кожному етапі додаються коментарі, де вказується, що саме треба доповнити або виправити. Навчальна платформа інтегрована з Google Документами, Google Диском і поштою Gmail, що дає змогу розмішувати відео, тексти та картинки – найрізноманітніший арсенал інтерактивних засобів навчання.

Досить корисним є можливості цифрових інструментів Google Класу для майбутніх педагогічних фахівців. Викладач/куратор-тьютор може розмішувати в групі окремі навчальні матеріали (презентації, навчальні відео, рекомендації), робити оголошення, планувати завдання, розсилати автоматично листи, повідомляти про різноманітні освітні події тощо.

Особливо важливим в дистанційному навчанні є зв'язок викладача/куратор-тьютора із здобувачами освіти, який може здійснюватись на основі мобільних застосунків, месенджерів Skype, Viber, WhatsApp, Telegram та соціальних мереж.

В період воєнного часу, особливо на окупованих територіях іноді доступ до мобільного зв'язку та Інтернету відсутній. В таких випадках варто підготуватися до використання мобільних додатків в режимі офлайн [10]. До переліку застосунків можна віднести: автономний месенджер Bridgefy, який використовує Bluetooth зв'язок телефону для встановлення з'єднання з іншими смартфонами, на яких запущено таку ж програму; додаток Two Way що перетворюється на рацію із налаштуванням на канал і поділом з друзями; безкоштовна програма з відкритим вихідним кодом Rumble, яка є повністю автономним додатком для мікроблогінгу, що дозволяє вільно спілкуватися та обмінюватися зображеннями без використання стільникової мережі [10].

Існують також і браузері, які працюють без доступу до мережі Інтернет, серед яких: канадський веб-браузер для мобільних пристроїв браузер CENO, що дозволяє користувачам обмінюватися між собою завантаженим контентом; браузер Psiphon як VPN-сервіс розроблений в Університеті Торонто; Matrix, що використовується для текстових повідомлень, групових чатів, аудіо-відео дзвінків та створення ботів тощо [11].

Отже, дистанційне навчання – сукупність технологій, які забезпечують надання здобувачу освіти основного обсягу навчального матеріалу, тобто це інтерактивна взаємодія здобувачів освіти і викладачів у процесі навчання, надання їм можливості самостійної роботи із засвоєння передбаченого програмного матеріалу.

Сучасна освіта базується на застосуванні діяльнісного підходу та електронного інформаційного освітнього середовища з подальшим формуванням професійних компетенцій і сучасне дистанційне навчання – це інструмент для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, поєднання традиційного навчання із цифровими технологіями. Слід зазначити, що запровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти, які класично працювали очно, виявило ряд проблем, що першочергово полягали у неготовності самих закладів до такого навчання: матеріально-технічних, методичних та психологічних. Відтак, керуючись метою гарантування якісного та безпечного освітнього процесу, викладачі шукають та обирають альтернативні шляхи його забезпечення, зокрема створення електронного освітнього середовища – сукупності умов навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, що забезпечується за допомогою сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

Таким чином, до найбільш ефективних форм дистанційного навчання в умовах воєнного часу слід віднести такі: проведення інтегрованих лекцій та практичних занять з кількома викладачами одночасно;

організація індивідуального та групового консультування на основі цифрового інструментарію, месенджерів листування та онлайн-зв'язку; використання навчального відео як відеолекція, скрінкасти, псевдовідео, пояснювальні відеоскрайбінги, документальні, студійні та інформаційні відео з каналу YouTube тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні (колективна монографія). 2022. Харків. КП «Міська друкарня». 256 с.
2. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти. Інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. 2013. Вип. 11. С. 128–133.
3. Гаврілова Л., Катасонова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. Освітологічний дискурс. 2017. № 1–2. С. 16–17.
4. Кучеренко Н. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2018. № 906. С. 34–40.
5. Ліщинська Л. Б. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.
6. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти. 2017. Вип. 4. С. 57–69.
7. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
8. Ферфецька К. В., Піц Л. О., Стефанюк Є. С. Використання технологій дистанційного навчання у медичних закладах Буковини в умовах сьогодення. Медична освіта. 2022. № 2. С. 46–50.
9. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. Молодий вчений. 2016. № 6 (33). С. 489–495.
10. Quendler E. Learning as a lifelong process-meeting the challenges of the changing employability landscape: competences, skills and knowledge for sustainable development. International Journal of Continuing Engineering Education and Life Long Learning. 2016. № 26.3. P. 273–293.
11. Manuel J. Sánchez-Franco. Users' intrinsic and extrinsic drivers to use a webbased educational environment/ Computers & Education. 2014. Vol. 74. P. 81–97.

N. Ahieiev. Distance education in higher educational institutions under the conditions of the state of martial. – Article.

Summary. The article examines the peculiarities of distance education in higher educational institutions under martial law. The leading platforms for online learning are characterized. An analysis of the scientific and pedagogical literature on the concept of «distance education» was carried out. Productive distance learning technologies have been identified.

Key words: modern learning technologies, distance education, distance learning, online learning, virtual space.